

רשומות זיהוי והפניות

(תאריך עדכון 31.10.2013)

6.0 מבוא

בפרקים הקודמים עסקנו בקביעת נקודות גישה וצורותיהן וכן בצורך לזהות צורות אלטרנטיביות של נקודות הגישה ולהפנות מהן אל הצורה שנבחרה. תהליך קביעת צורתה המדויקת של כל נקודת מחייבת לעתים קרובות איסוף מידע על שם האדם, התאגיד או היצירה ובחינת אלטרנטיבות שונות לקביעת צורת שמו. פעולה זאת היא חלק מתהליך הקיטלוג אך נפרדת מקיטלוגו של פרסום ספציפי, שהרי ברגע שקבענו את צורתו של שם מסויים נשתמש בה בכל הפרסומים הקשורים אליה.

איסוף מידע על השמות והמונחים המהווים נקודות הגישה, תיעוד התהליך ושמירת המידע הם חלק מפעולת הקיטלוג ונקרא בקרת זהויות (authority control). אין חובה לבצע תהליך זה לגבי כל נקודת גישה בקטלוג ובעבר נהגו לעשות זאת רק כאשר היה צורך להפנות מצורות אלטרנטיביות או לפתור בעיות שהתעוררו (אנשים שונים עם אותו שם וכד'). היום יש שאיפה שעבודת זיהוי תיעשה לכל השמות המופיעות בקטלוג מתוך כוונה לנצל מידע זה גם למטרות זיהוי וחיפוש מעבר לקטלוג המסורתי. מימוש שאיפה זאת דורשת שיתוף פעולה רב-מוסדי ועקרונות עבודה משותפים.

6.1 עקרונות נקודות הגישה: עקרונות FRAD

בדומה לעקרונות FRBR למידע ביבליוגרפי, שהם הבסיס התיאורטי לכללי התיאור, נקבעו מספר מטרות עקרוניות של נקודות הגישה. גם עקרונות אלה גובשו על ידי ארגון הגג הבינלאומי של ארגוני הספריות IFLA ופורסמו בשנת 2009 כמסמך הנקרא Functional Requirements for Authority Data¹ והידוע בקיצור כ-FRAD.

לפי עקרונות FRAD נקודות הגישה אמורות לענות על ארבע משימות (FRAD ע' 52):

- לאתר (Find): למצוא ישות או קבוצת ישויות לפי קריטריונים מוגדרים.
- לזהות (Identify): לזהות את הישות (לדוגמה, להבחין בין שתי ישויות עם אפיונים דומים) או לאמת צורת שם הישות אשר תשמש כנקודת גישה.
- למקם בהקשר (Contextualize): למקם את שם האדם, התאגיד, היצירה או הנושא בהקשר הנכון.
- להצדיק (Justify): לתעד את השיקולים לבחירת הצורה של השם אשר תשמש כנקודת גישה.

חלק מעקרונות אלה ליוו את כללי הקיטלוג מאז ומתמיד אבל יש בהם הדגשים חדשים שמטרתן לאפשר בעתיד חיפושים הרבה יותר מתוחכמים. אם בעבר הסתפקנו בבחירת צורה אחת של שם ובהוספת הפניות ממספר אלטרנטיבות אפשריות, כללי הקיטלוג החדשים מצפים מאתנו לרשום הרבה מידע נוסף שאינו נחוץ רק להבחין בין שמות דומים: תאריכים (לידה ופטירה של בני אדם, שנות פעילות של תאגידים, שנת יצירה של כותר), מקומות (לידה, פטירה, פעילות, יצירה), תחומי עיסוק, מין של אנשים, קשר לאנשים או מוסדות אחרים, שפות כתיבה, ועוד. מידע זה יכול לשמש בעתיד לסיוע בשאילתות מתוחכמות, למשל: איתור פרסומים שנכתבו על ידי נשים שגרו בארץ ישראל בחצי השני של המאה ה-19, ספרי שירה שנכתבו על ידי ספרנים ששפת כתיבתם (לאו דווקא שפת הספרים) צרפתית, פרסומי אנשים הקשורים למוסד מסויים, וכד'. ניצול משמעותי של מידע זה דורש גם תוכנות חדישות שידעו לנצל אותו וגם שמידע זה יהיה מוכן וזמין לגבי מרבית נקודות הגישה בקטלוג. רישום מורחב זה לגבי נקודות גישה חדישות הוא רק התחלה ויהיה צורך להשלימו לגבי מרבית נקודות הגישה בקטלוג. השלמת מידע זאת היא משימה

¹ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model. Munchen : K. G. Saur, 2009, as amended and corrected through July 2013. www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf.

לאומית ובין-לאומית וברור שתדרוש רמת שיתוף פעולה הרבה מעבר למה שהיינו רגילים לה בישראל.

יש לציין גם שמידע מורחב זה נחוץ גם בהקשר הצר של הקיטלוג עצמו שהרי התפוצצות המידע, מביא לנו בכל יום יוצרי מידע חדשים (אנשים, משפחות ותאגידים), חלקם עם שמות דומים או אף זהים ל"ותיקים" וככל שנאסוף מידע מזהה על כל שם נוכל ביתר קלות לדעת איך להבחין ביניהם.

6.2 רשומות זיהוי

כאמור, תהליך קביעת צורתו של נקודת גישה (אדם, תאגיד או כותר) דורש לקבוע צורה רשמית בה ישתמשו בעקביות בקטלוג הספרייה. כאשר יש אפשרויות שונות של כתיבת אותו שם, על המקטלג לבחור את הצורה העדיפה ולהפנות את הקורא מהצורות האלטרנטיביות אל הצורה שנבחרה. חשוב גם שהמקטלג יתעד תהליך זה ואת השיקולים שהביאו להחלטתו. תהליך זה צריך להיות נפרד מקיטלוג פריט מסויים שהרי הוא קובע את צורת השם בה נשתמש בכל פעם שאדם או תאגיד זה יופיע בקטלוג. כדי לשמור מידע זה, יוצר המקטלג "רשומת זיהוי" בה הוא רושם את צורת השם שנבחרה, צורות אלטרנטיביות (אם יש), מידע ביוגרפי או ביבליוגרפי עליו הסתמך, וכל מידע נוסף שיוכל בעתיד לסייע בזיהוי מדויק של השם, ובמיוחד אם יתעורר צורך להפריד בין אנשים או תאגידים בעלי אותו שם או שם דומה. כללי RDA מרחיבים מאד את סוגי המידע שניתן לרשום ברשומת זיהוי גם לצורך אבחנה (זיהוי מוחלט ומניעת "התנגשות" שמות מוטעית).

כפי שכללי RDA קובעים נהלי קיטלוג ללא קשר ליכולות או מגבלות של מערכות מחשב ספציפיות, כך הם אינם קובעים את צורת קידודו, שמירתו או ניצולו של מידע על זהויות. בתקני "מארק" קיים מפרט נפרד לקידוד רשומות זיהוי² אשר הורחב לאחרונה כדי לענות על כל הדרישות וההמלצות של RDA. תוכנות קטלוג התומכות בתקני "מארק" יודעות לתמוך במידע זה ולנצל לפחות חלק ממנו בקטלוג המקוון העכשווי.

קיימים קטלוגים לאומיים של זהויות עליהם ניתן להסתמך בקביעת שמות ויצירת הפניות. קטלוגי הזהויות של הספרייה הלאומית ושל ספריית הקונגרס נגישים באופן חופשי באינטרנט³ גם לעיון וגם להעתקת רשומות זיהוי (עם לספרייה תוכנת קיטלוג מתאימה). אמנם יש לזכור שאלה קטלוגים ותיקים גדולים ומרבית הרשומות שבהם נעשו לפני כללי RDA. במשך הזמן קטלוגים אלה יעודכנו לכללי RDA.

6.3 הפניות "ראה" בקטלוג

תפקוד נכון של הקטלוג דורש שהצורות האלטרנטיביות לנקודות הגישה יובילו את הקורא אל הצורה שנבחרה. בעידן הכרטסת תפקיד זה נעשה באמצעות כרטיס בנוסח "א... ראה ב...". שהוכנס למקום המתאים בכרטסת (א...) כדי להפנות את הקורא שהגיע למקום זה אל המקום השני בו ימצא את מבוקשו (ב...). בעידן המחשב הפניית הקורא נעשית בלחיצת כפתור או אפילו בצורה אוטומטית (בהתאם לתוכנות השונות) אך מטרת ההפניות לא השתנתה. דוגמאות של הפניות "ראה" :

6.3.1 שם אלטרנטיבי

מהצורה האלטרנטיבית לשם : רבינוביץ, שלום
לצורת השם שנבחרה : שלום עליכם

מהצורה האלטרנטיבית לשם : טורצינר, נפתלי הרץ
לצורת השם שנבחרה : טור-סיני, נפתלי הרץ

מהצורה האלטרנטיבית לשם : Clemens, Samuel
לצורת השם שנבחרה : Twain, Mark

² ניתן לעיון בתקן "מרק" לזהויות לפי הכתובת : <http://www.loc.gov/marc/authority/ecadhome.html>

³ קטלוג הזהויות של הספרייה הלאומית : http://aleph3.libnet.ac.il/F?func=find-b-0&local_base=nnl10&con_lng=eng

ושל ספריית הקונגרס : <http://authorities.loc.gov/>

מהצורה האלטרנטיבית לשם : Tel-Aviv University
לצורת השם שנבחרה : Universitat Tel-Aviv

מהצורה האלטרנטיבית לשם : גוטשטיין, משה
ומהצורה האלטרנטיבית לשם : גושן, משה גוטשטיין-
לצורת השם שנבחרה : גושן-גוטשטיין, משה

6.3.2 שם מורכב

מהצורה האלטרנטיבית לשם : פון גתה, יוהן וולפגאנג
לצורת השם שנבחרה : גתה, יוהן וולפגנג פון

מהצורה האלטרנטיבית לשם : ינאית, רחל
לצורת השם שנבחרה : בן-צבי, רחל ינאית

6.3.3 כתיב שונה

מהצורה האלטרנטיבית לשם : שכספיר, ויליאם
לצורת השם שנבחרה : שקספיר, ויליאם

מהצורה האלטרנטיבית לשם : דין, משה
לצורת השם שנבחרה : דיין, משה⁴

6.3.4 משם קצר לשם מלא או להפך

מהצורה האלטרנטיבית לשם : אס"י
לצורת השם שנבחרה : ארגון ספרני וארכיונאי ישראל

מהצורה האלטרנטיבית לשם : E.E.C.
לצורת השם שנבחרה : European Economic Community

מהצורה האלטרנטיבית לשם : United Nations Educational, Scientific and Cultural
Organization
לצורת השם שנבחרה : Unesco

6.3.5 גופים ממשלתיים

מהצורה האלטרנטיבית לשם : כנסת
לצורת השם שנבחרה : ישראל. כנסת

מהצורה האלטרנטיבית לשם : צה"ל
ומהצורה האלטרנטיבית לשם : צבא הגנה לישראל
ומהצורה האלטרנטיבית לשם : ישראל. צבא הגנה לישראל
לצורת השם שנבחרה : ישראל. צה"ל

6.3.6 מתאגיד "אב" אל תאגיד "בן"

מהצורה האלטרנטיבית לשם : ישראל. משרד החינוך. אגף העתיקות
לצורת השם שנבחרה : ישראל. אגף העתיקות

⁴ בקטלוג הכרטיס היה אפשר להסתפק בכרטיס הפניה אחד לשינויי כתיב (למשל : אהל... ראה אוהל...). בעידן המחשב כאשר הקורא לעתים קרובות אינו מקבל רשימה אלפא-ביתית של כותרות, רצוי לתת הפניית כתיב נפרדת לכל שם.

מהצורה האלטרנטיבית לשם : האוניברסיטה העברית בירושלים. בית הספרים הלאומי
והאוניברסיטאי
לצורת השם שנבחרה : בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

6.3.7 צורות שונות של כותר אחיד ליצירה

מהצורה האלטרנטיבית לשם : עלילות גלגמש
לצורת השם שנבחרה : גלגמש

מהצורה האלטרנטיבית לשם : תורה (תנ"ך)
לצורת השם שנבחרה : תנ"ך. תורה

6.4 הפניות הדדיות "ראה גם" בקטלוג

בעוד הפניית "ראה" מפנה מצורת שם אחת לצורה אחרת של אותו שם, הפניית "ראה גם" מקשרת בין שני שמות נפרדים, קיימים, כאשר יש קשר ענייני ביניהם וייתכן והמחפש שם אחד עשוי להתעניין גם בפרסומים המופיעים תחת השם השני. הפניות אלה הן בדרך כלל הדדיות (א... ראה גם ב... ; ב... ראה גם א...). דוגמא שכיחה לכך היא תאגיד ששינה את שמו, למשל :

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי
ראה גם : הספרייה הלאומית

וגם

הספרייה הלאומית
ראה גם : בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

רצוי שההפניה לקורא תלווה בדברי הסבר, למשל :

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי
לפרסומי מוסד זה אחרי אוגוסט 2008 ראה לפי שמו החדש : הספרייה הלאומית

וגם

הספרייה הלאומית
לפרסומי מוסד זה לפני אוגוסט 2008 ראה לפי שמו הישן : בית הספרים הלאומי
והאוניברסיטאי

אך תצוגה כזאת תלויה לא מעט בתוכנה בה משתמשת הספרייה.

כמו כן יש ליצור הפניות "ראה גם" כאשר אדם אחד משתמש בזהויות שונות (בשונה משמות שונים) ואנחנו רוצים לשמור על הזהויות הנפרדות :

גפני, שרגא
ראה גם
גולן, יגאל
דרור, איתן
כרמלי, אבנר
שריג, און

גולן, יגאל
ראה גם
גפני, שרגא
דרור, איתן
כרמלי, אבנר
שריג, און

וכן הלאה